

verznih tema koje su česte u historiografiji i široj javnosti.

Doprinos razmatranju i drugačijem viđenju ove teme dao je i dr Bojan B. Dimitrijević, koji osvetljava srpsko viđenje 25. marta pod okupacijom, inače zapostavljeno u literaturi. Autor prikazuje detaljne stavove i kritička mišljenja predstavnika srpske Vlade generala Milana Nedića ne samo prema događajima 25. i 27. marta već i onim koji su prethodili ulasku Kraljevine u rat. Analizirani su tekstovi u listovima *Naša borba*, *Srpski narod*, *Novo vreme*, *Obnova* i drugim, koji su naročito kritikovali britansku ulogu u događajima koji su odveli Jugoslaviju u rat i slom. Autor zaključuje da ne treba razmišljati o ispravnosti ili pogrešnosti 25. ili 27. marta, već da te događaje treba objasniti uzročno-posledičnim mehanizmima, realnim interesima Velike Britanije i Nemačke.

U zborniku je dato prostora i izložbi koja je organizovana povodom obeležavanja 70 godina od 27. marta 1941. Zbornik je ilustrovan brojnim fotografijama važnih političkih ličnosti i događaja, kao i dokumentima koji oslikavaju vreme koje se obeležava.

Čedomir Antić je na kraju skupa u sumirajućem pregledu analizirao spolj-nopolitički položaj Jugoslavije i prilike u državi koje su prethodile martu 1941, kao i same događaje 25. i 27. marta i njihove posledice.

Na kraju zbornika javnosti je prvi put predstavljen *Dnevnik* pukovnika Miodraga K. Rakića, ađutanta kralja Petra II Karađorđevića, koji se čuva u arhivi Kraljevskog dvora u Beogradu. Autor precizno rekonstruiše pravac izvlačenja kralja Petra II sa užom pratnjom iz zemlje, ali što je važnije od toga pedantno beleži svaki susret kralja sa predstavnicima vlade, stranih ambasada

i drugim zvaničnicima, njegovo raspoloženje i svakodnevicu izbeglištva. Ađutant Rakić je boravio u dvoru od 28. marta do 6. aprila, a od 6. aprila se povlačio sa kraljem iz Beograda i zemlje.

Zbornik *27. mart 1941 – 70 godina kasnije* poslužiće kao značajan podsetnik ljudima od struke, ali i ostalima da savesno pristupaju važnim datumima iz srpske istorije bez ideoloških predubeđenja. Stručnjaci koji su bavili temom 27. marta 1941. pokušali su da razložno i odgovorno progovore o vremenu, da otkriju skriveno, protumače nepoznato i razotkriju mitove vezane za 1941. godinu. Analizirajući činjenice, postavljajući pitanja, ističući neke segmente tumačenja, oprečne ocene i vrednosne sudove, sa distancom koju bi svaki istoričar trebalo da poseduje – autori su predočili sliku martovskih događaja 1941. utemeljenu na izvorima i preispitanjoj literaturi. Budući da zbornik predstavlja i presek dosadašnjih istraživanja, kao i sagledavanje martovskih događaja iz različitih uglova, biće koristan ne samo naučnoj već i široj čitalačkoj publici zainteresovanoj za burne događaje 25. i 27. marta 1941. u Jugoslaviji.

Božica Slavković

Bora Dragašević, STOPAMA PRE-DAKA – AUTOBIOGRAFIJA, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2012, 746 str.

Drugi svetski rat je bio sukob planetarnih razmera, najveći u istoriji čovečanstva, konflikt u kome su se sukobljavale stotine divizija, uništavana ogromna područja i korišćena najsavremenija oružja. Pored te globalne dimenzije

totalnog rata, to je sukob u kome su se preplitale sudbine miliona ljudi. Da bismo u potpunosti objasnili kako i zašto se čovečanstvo upustilo u takav horor razaranja i da bi istorija ispunila svoju prvobitnu ulogu učiteljice života, neophodno je razumeti i dimenziju najobičnijeg čoveka.

Migracija onih koji posle rata nisu bili dobrodošli u državama pobednika stvorila je jednu specifičnu koloniju iseljenika u čitavom svetu. Onaj ko preživi rat u kome je smrt bila svakodnevna pojava, očvrstne i postane spreman na težak i mučan život i iscrpljujući rad. Snažna želja za uspehom u životu gurala je te ljude napred i velikom broju njih ta psihička snaga učinila je životni uspeh dostupnim.

Jedno veoma značajno sećanje na ratne dane i život u emigraciji objavio je Bora Dragašević, naš istaknuti nacionalni radnik iz Kanade. Njegova životna borba pretočena u reči pod nazivom *Stopama predaka* objavljena je sredinom 2012. godine u izdanju Instituta za savremenu istoriju.

Knjiga je podeljena na sedam poglavlja koja hronološki prate autorov život.

Kroz uvodno poglavlje pod nazivom *Otađzbina* (1–158) prati se istorijat porodice Dragašević i dešavanja u životu Bore Dragaševića do trenutka odlaska u Kanadu. Porodična istorija počinje sa autorovim pradedom Jovanom, nastavlja se sa dedom Borivojem i ocem Dragorom. Ovo je interesantna priča o značaju, ulozi i ugledu vojnog poziva kod Srba, budući da su sva tri pomenu ta pretka bili visoko pozicionirani oficiri srpske, odnosno jugoslovenske vojske. Pradedu Jovan ostaće upamćen i kao vojni pedagog, naučnik i pesnik (tvorac čuvene krilatice „Samo sloga Srbina spasava“). Sledeća celina u ovom

poglavlju opisuje detinjstvo i stalna seljenja koja su bila posledica prekomandi njegovog oca. Rat ga je zatekao u Šibeniku odakle se sa majkom i sestrama prebacio u Beograd sredinom jula 1941. Antikomunističko ubeđenje, kao i uverenost u opravdanost politike sačuvanja „biološke supstance“ srpskog naroda za vreme rata, opredelili su ga da pristupi dobrovoljačkim odredima koje je formirala vlada generala Milana Nedića. Prošao je kroz borbe služeći u Desetom dobrovoljačkom odredu, a kasnije u Petom bataljonu i Petom puku Srpskog dobrovoljačkog korpusa. Oktobar 1944. zatekao je njegovu jedinicu na jugu Srbije, u okolini Leskovca. Spasavajući život, posle mnogo avantura, završava u Solunu gde ga zatiče kraj rata. U zarobljeničkim logorima u Italiji i Nemačkoj proveo je više od dve godine. Početkom 1948. godine pojavila se mogućnost odlaska na rad u Kanadu i Dragašević tu priliku iskorišćava.

U drugom poglavlju *Kanada, nova otađzbina* (159–227) opisuje se dolazak u Kanadu, početne teškoće zbog nepoznavanja jezika, hladnoće i teškog fizičkog rada na gradilištima. Međutim, sve te prepreke su pratile i radost zbog dolaska majke i sestara u Kanadu, zidanje kuće, ženidba i rađanje dece. Snažna volja i želja za uspehom Bore Dragaševića bila je podstrek čitavoj njegovoj familiji da nađu svoje mesto u „novoj otađzbini“.

Treće poglavlje *Moja najveća zalaganja* (228–490) uglavnom je posvećeno autorovim aktivnostima u mnogobrojnim organizacijama za očuvanje srpske kulture, jezika i tradicije. Tako saznajemo da je Dragašević bio jedan od osnivača Crkveno-školske opštine Sveti Đorđe u Nijagari i predsednik hora „Sveti Đorđe“ u istom mestu, predsed-

nik Srpskog pevačkog saveza, član odbora i predsednik CEOYLA (Saveta istočnopравославних omladinskih lidera Amerike), 40 godina direktor Radio Šumadije, 29 godina predsednik Srpske narodne odbrane i 20 godina urednik *Glasa kanadskih Srba*. Pored prosvetiteljske, Dragašević je nalazio vremena i za političku aktivnost. Bio je ugledan član Liberalne partije i kao takav postao prvi srpski predstavnik u Kanadskom savetodavnom veću za multikulturalizam. Na tom položaju ostao je maksimalnih šest godina, od 1973. do 1979. Prateći sve ove aktivnosti autor daje veoma koristan istorijat svake od organizacija i institucija kojima je pripadao i rukovodio.

U četvrtom delu navedene su značajne *Ličnosti* (491–574) koje je Dragašević upoznao i sa njima saradivao tokom svog života i rada. Tom korpusu pripadaju princ Tomislav Karađorđević, prestolonaslednik Aleksandar II Karađorđević, akademici Dobrica Ćosić, Matija Bečković i Jovan Rašković, vojvoda Momčilo Đujić, Srđa Trifković, Vuk Drašković, Biljana Plavšić, Momo Kapor, Vojislav Šešelj, novinar Skot Tejlor, general Luis Mekenzi i mnogi drugi.

U petom poglavlju *Saradnja* (575–675) opisan je Dragaševićev rad u Udruženju srpskih dobrovoljaca iz Kanade, Srpskoj nacionalnoj akademiji, Kanadsko-srpskom savetu (organizaciji koja je mnogo doprinela promeni negativnog imidža srpskog naroda i pomaganju Srbima iz matice), Srpsko-kanadskom kongresu... Iako već u godinama, neumorni Bora je bio i jedan od organizatora protesta u Torontu protiv NATO agresije na SR Jugoslaviju 1999. godine.

Prva celina šestog dela knjige – koji je autor nazvao *Tamo kud me srce vodi* (676–714) – posvećena je Dragi Dragašević, njegovoj životnoj saputnici i neu-

mornom saradniku na očuvanju srpskog identiteta i kulture u Kanadi. Na kraju ovog poglavlja navedene su aktivnosti sa četiri Dragaševićeve posete Srbiji koje su usledile posle demokratskih promena 2000. godine.

Poslednje poglavlje *...i na kraju* (715–730) rezervisano je za izjave zahvalnosti, pogovor i završnu reč prote Mateje Matejića.

Autobiografija Bore Dragaševića je veoma zanimljivo svedočanstvo i nesumnjivo značajan doprinos srpskoj memoaristici. Ona je i svojevrsna kruna nemerljivog autorovog doprinosa u radu na očuvanju srpskog naroda u Kanadi. Kako kaže prota Matejić u završnoj reči: „Bora nije pisao knjigu da se proslavi, već da sačuva istorijski važne podatke o Srbima u Jugoslaviji, u Srbiji i naročito o onima u Kanadi u jednom istorijski veoma važnom vremenskom periodu. U ovoj knjizi Bora čuva uspomenu na mnoge ličnosti koje su doprinele društvenom i kulturnom razvoju Srba u Kanadi, a koje bi bez ove knjige ostale anonimne.”

Dodaćemo na kraju da je autor sve troškove oko štampanja sam snosio, a sav prihod je namenjen fondu za siromašnu decu u Srbiji.

Nebojša Stambolija

Zoran Janjetović, OD „INTERNACIONALE“ DO KOMERCIJALE. POPULARNA KULTURA U JUGOSLAVIJI 1945–1991, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd 2011, 306 str.

Nova monografija dr Zorana Janjetovića *Od „Internacionale“ do komercijale. Popularna kultura u Jugoslaviji 1945–1991*, sedamdeseta je knjiga Biblioteke „Studije i monografije“ Instituta za